

ХРОНІКА НАУКОВОГО ЖИТТЯ

УДК 811.161.2:378(477.51)(092)

DOI 10.31654/2520-6966-2025-27F-113-281-287

Бойко Н. І.

доктор філологічних наук, професор кафедри української мови, літератури, культурології та журналістики Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

bni_bni52@ukr.net

orcid: 0000-0003-0881-743X

Гриценківські читання в Ніжинській вищій школі: до 220-ї річниці від дня заснування Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

10 жовтня 2025 року в Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя відбулися Всеукраїнські Гриценківські читання, присвячені 220-й річниці від дня заснування Ніжинської вищої школи та пошануванню світлої пам'яті її випускника 1958 року – Арнольда Панасовича Гриценка, доктора філологічних наук, професора, дійсного члена Академії педагогічних наук України, дійсного члена Академії вищої школи України, заслуженого діяча науки і техніки України, члена бюро Відділення педагогіки і психології вищої школи Академії

педагогічних наук України, лауреата премії імені І.Я.Франка Національної академії наук України. Майбутній академік навчався на відділенні української мови й літератури історико-філологічного факультету Ніжинського державного педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя (1954–1958 рр.) та за сумісництвом працював у Ніжинській вищій школі на посадах асистента (1960–1963 рр.) і професора (1996–2006 рр.).

Модератор пленарного засідання **Бойко Надія Іванівна**, доктор філологічних наук, професор, в. о. завідувача кафедри української мови, літератури, культурології та журналістики Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, зазначила, що минають дні, роки, швидко летить час, змінюються покоління та епохи, але є події, люди, імена, особистості, які живуть у нашій пам'яті завжди, гріють душі у тяжкі хвилини, періоди життя. Особливо відчуваємо це зараз, коли вже понад три роки Україна протистоїть агресії російської федерації, захищаючи свою незалежність, територіальну цілісність і право на вільне життя і функціонування рідної мови. Цей час став історією невимовного болю, гірких втрат, героїзму, мужності і стійкості українців. Багато українських міст стали символами незламності. Таким символом незламності став і чернігівський край, де народився і провів дитячі та юнацькі роки майбутній академік. Сьогоднішня конференція – це вінок пам'яті, вдячності і глибокої шани усім тим, хто загинув у боротьбі за незалежність України, хто зараз захищає рідну землю і рідну мову, хто уможливорює проведення наукових зібрань сьогодні. Учасники конференції хвилиною світлої пам'яті вшанували загиблих героїв, серед яких і випускники різних років Ніжинської вищої школи.

Організаторами цьогорічних Всеукраїнських Грищенківських читань виступили: кафедра української мови, літератури, культурології та журналістики факультету філології, історії та політико-юридичних наук Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, Міністерство освіти і науки України, Інститут української мови НАН України, кафедра української мови факультету української філології та літературної творчості імені Андрія Малишка Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.

У роботі конференції взяли участь понад 110 науковців та освітян з усієї України. У програмі представлені міста та наукові установи, ЗВО й загальноосвітні навчальні заклади різних рівнів, зокрема: Київ (Інститут української мови, Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Інститут філології Київського національного

університету імені Тараса Шевченка, Національний університет «Києво-Могилянська академія», Національний університет біоресурсів і природокористування, ліцей «Go!Teens School», школа I–III ступенів № 119 Деснянського району м. Києва); Ніжин (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, Ніжинський обласний педагогічний ліцей Чернігівської обласної ради, Ніжинський ліцей Ніжинської міської ради при Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя, Ніжинська загальноосвітня школа I–III ст. № 7, Ніжинська гімназія № 3); Чернігів (Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка); Глухів (Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка); Херсон (Херсонський державний університет); м. Бровари (Броварський ліцей № 5 ім. В. Стуса) та ін.

До учасників конференції з вітальним словом звернувся **Самойленко Олександр Григорович**, кандидат історичних наук, доцент, заслужений працівник освіти України, член Національної спілки краєзнавців України, ректор Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Керівник ЗВО щиро привітав учасників всеукраїнської наукової конференції «Грищенківські читання–2025» та побажав учасникам зібрання плідної праці й успіхів, незважаючи на надзвичайно складні будні воєнної доби, наймовірно тяжкий для України, кожного українця час. Конференція проходить в умовах важких бойових дій, постійних тривог, небезпек і стримання ворожої агресії.

Ректор зосередив увагу учасників конференції на історії, основних етапах розвитку і досягненнях філологічних шкіл у Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя, одному з найстаріших і найвеличніших навчальних закладів України, який у 2025 році відзначає 220-ту річницю від дня свого заснування.

Ніжинський університет відомий далеко за межами України своїми освітніми, науковими і культурними традиціями та надбаннями. Наукові здобутки ніжинських філологів збагачував і примножував випускник Ніжинського державного педагогічного інституту імені М. В. Гоголя 1958 року Арнольд Панасович Грищенко.

Від 1960 року, часу вступу до аспірантури, та до 1981 року Арнольд Панасович навчався, працював і захистив дві дисертації в стінах Інституту мовознавства імені О. О. Потебні, став кандидатом і доктором філологічних наук, плідно працював і зростав науково. Привітала учасників конференції **Городенська Катерина Григорівна**, доктор філологічних наук, професор Інституту української мови НАН

України, завідувач відділу граматики та наукової термінології, яка тривалий час працювала в Інституті мовознавства імені О. О. Потебні НАН України з Арнольдом Панасовичем. Майбутній академік досліджував граматичний лад мови і високо оцінював наукові праці з проблем граматики української мови колеги, відзначаючи добро її душі і щедрість серця.

Від вересня 1981 до грудня 2006 року Арнольд Панасович очолював кафедру української мови у вищій школі імені Михайла Драгоманова. Там працював на фізико-математичному факультеті і рідний брат Арнольда Панасовича, Геннадій Панасович, який упродовж тридцяти років був деканом факультету і з яким співпрацював **Торбін Григорій Мирославович**, доктор фізико-математичних наук, професор кафедри математичного аналізу та диференціальних рівнянь, проректор із наукової роботи Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Григорій Мирославович сердечно привітав учасників усеукраїнської наукової конференції «Грищенківські читання–2025» та побажав учасникам зібрання плідної праці й вагомих успіхів, закликав до спільної участі мовознавчих кафедр двох ЗВО в щорічних конкурсних відборах проектів фундаментальних наукових досліджень, прикладних наукових досліджень, виконавцями яких є працівники закладів вищої освіти та наукові установи, що належать до сфери управління МОН України. Григорій Мирославович – активний учасник спільних щорічних усеукраїнських Грищенківських читань, за що йому безмежна вдячність.

До щирих вітань учасників наукового форуму долучився науковий учень і колега Арнольда Панасовича **Висоцький Анатолій Васильович**, доктор філологічних наук, професор, багаторічний декан факультету української філології та літературної творчості імені Андрія Малишка Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Анатолій Васильович глибоко проаналізував і розкрив історію мовознавчих кафедр драгоманівського університету, особливу увагу зосередивши на науковій і викладацькій діяльності членів кафедри української мови, яку 25 років очолював Арнольд Панасович.

Зі словами вітання до учасників конференції звернулася родина Арнольда Панасовича – дружина, Ніна Миколаївна, і син, Тарас Арнольдович, доктор історичних наук, професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка, член Української асоціації американістики: «Вельмишановні учасники Всеукраїнських Грищенківських

читань–2025! Ваш поважний науковий захід відбувається на драматичному переломі української історії, який ми з вами не могли повною мірою спрогнозувати. Сьогодні на кону не лише наша державність, але й майбутнє нашої рідної мови, яку бузувірський агресор прагне знищити з не меншою люттю, ніж він це робить стираючи з лиця землі українські міста і села. За таких обставин продовження наукового пізнання української мови та всього розмаїття мовних явищ стає надважливим складником не лише інтелектуального життя нації, але й національного спротиву загарбникам. Зичимо вам плідної праці на ниві мовознавчої науки, інтелектуальної стійкості та життєвого оптимізму. Уклінно дякуємо всім вам за шанування пам'яті про незабутнього Арнольда Панасовича і непохитну вірність обраному вами покликанню дослідників нашої мови! Сердечно – Ніна Миколаївна і Тарас Грищенки».

Вітальні слова учасникам конференції надіслала **Єрмоленко Світлана Яківна**, доктор філологічних наук, професор, академік НАН України, головний науковий співробітник відділу стилістики, культури мови та соціолінгвістики Інституту української мови НАН України, яка тривалий час працювала в Інституті мовознавства імені О. О. Потебні НАН України з Арнольдом Панасовичем: «Познайомилася з тематикою «Грищенківських читань–2025» і відчула, які теми обирає молодь. У мене перед очима Арнольд Панасович. Завжди такий чутливий до слова, до нових книжок, журналів, статей. Наше покоління, пишучи дисертації, зачитувалося творами Євгена Гуцала, Григора Тютюнника..., тобто письменниками нашого часу. А наука допомагала нам глибше розуміти мову і вчити цього розуміння молодших. Тож хай не переривається зв'язок поколінь, вчителів і учнів! Хай там, в іншому світі, радіє душа Арнольда Панасовича, що українська мова допомагає нам ЗМІЦНЮВАТИ державність України! Бажаю Вам успішного проведення читань, сили й міцного здоров'я!».

На пленарному засіданні домінували доповіді докторів філологічних наук, професорів, які розкривали наукові горизонти доробку академіка А. П. Грищенка (Городенська К. Г. *Проблема статусу структурного компонента складного речення у граматичній теорії А. П. Грищенка*; Висоцький А. В. *До історії мовознавчих кафедр драгоманівського університету*; Мойсієнко А. К. *Граматико-стилістичний досвід академіка Арнольда Панасовича Грищенка*; Бойко Н. І. *Кореляції конотативно зумовлених лексичних значень в інтерпретації академіка А.П. Грищенка та ін.*). Учасники конференції проявляли

жвавий інтерес і до виступів інших тематичних спрямувань, виголошених докторами філологічних та педагогічних наук, професорами на пленарному засіданні (Коць Т. А. *Явище варіантності в сучасній українській мові: літературно-нормативний аспект*; Бондаренко А. І. *Сміхова культура українськомовного соціуму воєнного періоду*; Бондаренко Ю. І. *Комбінування ідеяційно-концептуального та словесно-образного шляхів аналізу в процесі вивчення художньої мови на уроках літератури та ін.*).

У межах заходу відбувалася робота шести секційних засідань, присвячених актуальним питанням сучасного мовознавства, лінгвістичної інтерпретації тексту, граматики української мови, філологічних і культурологічних вимірів гуманітаристики та проблемам сучасного освітнього простору (1. Українська мова в соціокультурному просторі. 2. Проблеми історичної та сучасної граматики української мови. 3. Лексика та фразеологія української мови в контексті сучасних лінгвістичних парадигм. 4. Лінгвістична інтерпретація тексту. 5. Філологічні та культурологічні виміри сучасної гуманітаристики. 6. Сучасний освітній простір: проблеми та перспективи). Інформація керівників секцій, кандидатів філологічних наук, доцентів Хомич Т. Л., Векуа Н. В., Гаврилюк О. Р. та кандидата філософських наук, доцента Корнєєвої Л. Л. засвідчила актуальність і значущість проблематики виголошених доповідей.

Тематика виступів охопила широкий спектр питань – від граматики-стилістичної спадщини академіка Арнольда Панасовича Грищенка до особливостей функціонування української мови в умовах повномасштабної війни, розвитку комунікативної культури, медійної мови, міжкультурної компетентності й освітніх інновацій.

Учасники конференції наголосили на важливості збереження й розвитку українського мовознавчого спадку, продовженні традицій наукової школи академіка А. П. Грищенка, а також на ролі української мови як чинника самобутності, національної ідентичності, державності та загальнонаціонального спротиву загарбникам.

Захід засвідчив високий рівень наукової активності університетської спільноти та її відкритість до міжуніверситетської співпраці, необхідність продовження своєрідного наукового діалогу фахівців академічних установ та освітніх навчальних закладів різних рівнів.

Після завершення роботи конференції соціальні мережі наповнилися щирими словами вдячності та схвальними відгуками від учасників і гостей заходу. Зокрема Людмила Іванівна Коткова, аспірантка

спочатку Арнольда Панасовича Грищенка, а пізніше – Надії Іванівни Бойко, нині – кандидат філологічних наук, доцент кафедри філологічних дисциплін та методики їх викладання Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського, поділилася такими роздумами:

«Висловлюю глибоку вдячність професорові Надії Іванівни Бойко та всій спільноті Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя за теплий, душевний спогад про Арнольда Панасовича Грищенка – видатного українського мовознавця, Учителя з великої літери, Людину, яка вміла надихати й підтримувати кожного, хто ставав на шлях науки.

Свій науковий шлях я розпочала саме з Арнольдом Панасовичем, який був і залишається для мене прикладом справжнього науковця – вимогливого до слова, уважного до людини, глибоко відданого українській мові та духовним цінностям народу. Його світло – це орієнтир, який не гасне навіть у найтемніші часи.

Цьогорічні Грищенківські читання відбувалися під звуки вибухів і в умовах вимкнення світла. Та попри все, слово української науки звучало як акт стійкості, пам'яті й любови до рідного.

Щиро дякую всім, хто береже пам'ять і продовжує справу нашого Вчителя, утверджуючи силу українського слова навіть у темряві.

І справді, цей науковий форум став не лише пошануванням пам'яті видатного мовознавця, а й утвердженням тягlosti його школи, духу наукової чесності та любові до рідної мови. Ніжинський університет і надалі залишатиметься осередком розвитку українського мовознавства, зберігаючи традиції, започатковані академіком Арнольдом Панасовичем Грищенком, і передаючи їх новим поколінням учених.

Усі, хто долучився до всеукраїнських Грищенківських читань–2025, відчули, що сила українського слова здатна єднати, підтримувати й надихати навіть у найскладніші часи».

Boiko N. I.

Doctor of Philology, Professor, Acting Head of the Department of Ukrainian Language, Literature, Culturology and Journalism of Nizhyn Mykola Gogol State University
orcid.org/0000-0003-0881-743X

bni_bni52@ukr.net

A. Hryshchenko Conference at Nizhyn Higher School: to the 220th Anniversary of the Founding of Nizhyn Mykola Gogol State University